

Mikko Huhtamies

Hyökkäys rannikolle: Uusimaa viholliskohteena ja sodan tukialueena 1570-luvulla

A raid on the coast

Artikkeli käsittelee vuonna 1577 tataarien hyökkäystä jään yli Tallinnasta Uudenmaan rannikolle. Vihollinen ryösti Helsingin ja Sipoon kyliä vieden mukanaan viljaa, tavaraa, karjaa ja 240 ihmistä. Hyökkäys oli osa Ruotsin ja Venäjän välistä 25-vuotista sotaa. Artikkelin osoittaa, ettei hyökkäys ollut vain satunnainen ryöstöretki jäätyneen meren yli, vaan osa laajempaa aikaudelle tyypillistä strategista ajattelua, jossa keskeisenä tavoitteena oli vihollisen sotatoimien tukialueen ja sen asukkaiden veronmaksukyvyyn heikentäminen. Taustalla oli Ruotsin Viron ja Liivinmaan sotatoimien huolto Uudenmaan rannikolta ja Helsingistä käsin. Tärkeässä osassa oli Narvan saarto (1561–1581) ja Helsingin rooli sen tukikohtana. Kaapparilaivasto on aiemmassa tutkimuksessa jäänyt olemattoman vähälle huomiolle. Ruotsilla oli näihin aikoihin yksi maailman suurimmista laivastosta, josta suuri osa oli 1570-luvulla Helsingissä. Laivasto sai muonituksensa Helsingin ja Sipoon maaseudulta talonpoikien päivätöinä tekeminä kuljetuksina. Uudellamaalla oli myös merkittävää telakkatoimintaa. Rannikon laivureilla oli tärkeä rooli sotamiesten, hevosten, muonan ja aseiden kuljetuksessa Viroon. Tämä kaikki teki Uudenmaan rannikosta viholliskohteen, jonne tataarien ryöstöretki kohdistui. Vihollisen silmissä Helsinki oli kaapparikaupunki, joka oli sitä ympäröivän maaseudun huollon ja työvoiman varassa.

Asiasanat: 25-vuotinen sota, Suomenlahti ja Helsinki, laivat ja laivanrakennus, sodan logistiikka ja takamaasotot, autioituminen ja sodan tuhot, Narvan saarto

Towards the end of the 16th century, Sweden and Russia were involved in the Twenty-five Year's War (1570–1595). During the war, in the winter of 1577, a force of 1,200 Tartar horsemen raided the southern coast of Finland, using the frozen Gulf of Finland as a passageway. The parishes of Helsinki and Sipoo were plundered. Grain, iron tools, cattle and people were taken to enemy territory as spoils of war. Later the prisoners, mainly young people from peasant farms, were sold at slave markets as far away as the Black Sea. This article studies the role of the coast of Uusimaa as a military target area and as a stronghold and logistic hinterland for the Swedish army and fleet operating in the Gulf of Finland and in Estonia and Livonia. The article also shows, from a maritime perspective, that the coast of Uusimaa was an area

of crucial importance for the Swedish fleet operating in the Gulf of Finland, especially during the blockade of Narva 1561–1581. The Russians were aware of the shipbuilding in Uusimaa and the role of Helsinki as a naval base for the Swedish fleet. The enemy raided the hinterlands of Helsinki to cause devastation to the agriculture of the surrounding countryside and to weaken the peasants' ability to pay Crown taxes and support the shipbuilding in Uusimaa. The main sources of the article are bailiff accounts.

Keywords: Russo-Swedish War (1570–1595), Gulf of Finland and Helsinki, Ships and Shipbuilding, Maintenance of Armies and Fleets, Desertion, the Blockade of Narva

Anna Repo

Ruoka, luokka ja affektit 1500-luvun lopun italialaisessa visuaalisessa kulttuurissa

Food, class, and affects in late 16th century Italian visual culture

Renessanssin Italiassa alempien luokkien ruokakulttuuriin liitettiin monenlaisia negatiivisia mielikuvia, joita vahvistettiin aikakauden ravitsemuskirjallisuuden lisäksi visuaalisessa kulttuurissa. 1500-luvun lopun Italiassa valmistui useita niin kutsuttuja genremaalauksia, joissa ruoka ja syöminen liitettiin voimakkaasti alempiin luokkiin sekä ylikorostuneeseen seksuaalisuuteen. Artikkelin tarkastelee kahden esimerkkiteoksen, Bartolomeo Passerottin *Iloisen seurueen* sekä Vincenzo Campin *Ricottansyöjien* kautta, kuinka 1500-luvun lopun italialainen visuaalinen kulttuuri välitti ja tartutti negatiivisia affekteja ja tunteita alempien luokkien ruokakulttuuriin ja ruokakulttuurista, ja kuinka teoksissa luokka, ruoka ja seksuaalisuus kietoutuivat toisiinsa kiehtovalla ja hämmentävällä tavalla. Lisäksi artikkeli tuo esiin kuvallisen lähdeaineiston ja erityisesti kuvataiteen käytön hedelmällisyyttä historian tutkimukselle. Tarkastellut teokset kuvaavat alempien luokkien ruokailutottumuksia ja pöytätapoja ylhäältä katsoen, paheksuen ja moralisoiden, mutta myös naureskellen huvittuneina heidän yksinkertaisille nautinnoilleen ja estottomalle käytökselleen. Ne tekivät alemmista luokista karikatyyrin, *toisen*, jota vasten itseään voi peilata. Olennaista onkin huomata, että vaikka teokset kuvaavat alempia luokkia, ne antoivat materiaalia nimenomaan yläluokan identiteetin rakentamiseen.

Asiasanat: ruokahistoria, visuaalinen kulttuuri, affektit, renessanssin Italia, luokka

In Renaissance Italy lower class food culture was associated with many negative images which were produced and strengthened both in dietary literature and visual culture. From the late 16th century forward Italian artists produced a number of *genre paintings* which often associated food and eating with lower classes and excessive sexuality. This article explores how visual culture mediated and 'stuck' negative affects and emotions towards lower class food culture by analysing two genre paintings – *Merry company* by Bartolomeo Passerotti and *Ricotta eaters* by Vincenzo Campi. Furthermore, the article studies the fascinating way in which food, class and sexuality were intertwined in the paintings and highlights the potential of the use of images and art as source material for historical research. The paintings depicted the food practices and table manners of lower classes in a moralising and disapproving way but also expressed amusement towards the uninhibited behaviour and simple pleasures of the figures. They portrayed lower classes as a caricature, an *other*, against which to mirror oneself and offered the upper-class viewers material for their identity construction.

Keywords: Food history, visual culture, affects, class, Renaissance Italy

Rose-Marie Peake ja Saara Hilpinen

Kuinka nähdä ja puhua seksuaalisuuden, sukupuolen ja suhteiden moninaisuudesta historiassa? *How Can We See and Talk about Sexual, Gender, and Relationship Diversity in History?*

Artikkelissamme pohdimme historioitsijoille mahdollisia tapoja toisin katsoa queer-sensitiivisesti 1800-luvun suomenruotsalaisen, yhteiskunnallisesti aktiivin ja kosmopoliitin eliitin jälkeensä jättämiä aineistoja. Ensimmäinen aineisto koostuu vapaaherra ja harrastelijataiteilija August Mannerheimin (1805–1876) kolmesta 1830–1850-luvuille sijoittuvasta seksuaalisviritteisestä karikatyyristä. Osoitamme, että Mannerheimin työt linkittyvät eurooppalaiseen perinteeseen, jossa sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus on vahvasti läsnä. Toinen aineisto käsittää naimattomina pysyneiden naisasianainen ja filantrooppi Cely Mechelinin (1866–1950) ja ranskalaisen opettajan Marie de Verneuil'n (1859–1897) välisen tunteikkaan kirjeenvaihdon 1880–1890-luvuilla. Analysoimme Mechelinin ja Verneuil'n suhdetta 1800-luvun lopun aseksuaalin naisihanteen ja -roolin kautta pohtien, loivatko ne naisille sallitun kulttuurisen tilan toteuttaa intensiivisiä suhteita. Samalla puretaan myös aiemman tutkimuksen suhdennormatiivisuutta.

Asiasanat: Queer-historia, August Mannerheim, Cely Mechelin, Marie de Verneuil, karikatyyrit, kirjeet, 1800-luku

In our article, we discuss ways historians can queer nineteenth-century sources produced by socially active, upper-class cosmopolitan Finnish Swedes. First, we examine three sexually suggestive caricatures that amateur artist August Mannerheim (1805–1876) created between the 1830s and 1850s. We show that Mannerheim's work is linked to the European tradition in which gender and sexual diversity were strongly represented. Second, we look at the emotional correspondence between the unmarried women's rights activist and philanthropist Cely Mechelin (1866–1950) and unmarried French teacher Marie de Verneuil (1859–1897) in the 1880s and 1890s. In the context of the fin de siècle asexual feminine ideal and role, we discuss the possibility of a cultural free space fostering women's intense mutual relationships.

Keywords: Queer history, August Mannerheim, Cely Mechelin, Marie de Verneuil, caricatures, letters, nineteenth century

Janne Tunturi ja Heli Rantala

Kansainvälisyyden ja kulttuurin nimissä: Friedrich Anton Meyer 1800-luvun alun kirjakulttuurin toimijana
Friedrich Anton Meyer and the Early Nineteenth-century Book Culture

Artikkeli käsittelee 1800-luvun alun Suomessa vaikuttaneen saksanjuutalaisen Friedrich Anton Meyerin (1771–1831) toimintaa oppineen kirjakulttuurin kentällä. Meyer (synt. Levin) ponnisti kirja-alalle monista marginaaleista, jotka olisivat voineet jopa katkaista hänen uransa. Juutalaisen akateemisen toimijan asettuminen Turkuun 1700- ja 1800-luvun taitteessa on ollut poikkeuksellista mutta Meyer onnistui integroitumaan paikalliseen kulttuuriin, ja hänestä tuli osa suomalaisen kirjakauppatoiminnan varhaista historiaa. Meyer oli paitsi kirjakauppias, myös kääntäjä, lainakirjaston pitäjä ja saksan kielen opettaja. Artikkelissa Meyerin toimintaa lähestytään yhdistämällä kirjahistoriallinen teema yksilötason elämäkerrallisuuteen. Tarkastelun lähtökohtana on Meyerin saksanjuutalainen tausta: miten se näkyi hänen toiminnassaan ja mitä Meyerin elämänvaiheet kertovat 1800-luvun alun pohjoiseurooppalaisesta kirjallisesta maailmasta? Fragmentaarista lähdemateriaalia hyödyntämällä artikkeli jäljittää niitä konteksteja ja toimintamahdollisuuksia, joiden puitteissa Meyer teki omia valintojaan ja uudisti suomalaista kirja-alaa.

Asiasanat: kirjakulttuuri, kirjakauppa, 1800-luku, Friedrich Anton Meyer

This article explores the professional life of Friedrich Anton Meyer (1771–1831), a German-Jewish entrepreneur in the early nineteenth-century European book

business. Meyer (born Levin) immigrated to Turku at the turn of the 18th and 19th centuries. He successfully integrated into the Finnish literary scene as a learned person who acquired books for Turku from the European markets. In addition to being an official bookseller of the Royal Academy of Turku, Meyer was a translator, language teacher and keeper of a lending library. Benefitting from the tradition of book history as well as the biographical approach, we examine Meyer's activities in the North European literary field. In previous studies, Meyer's German-Jewish background has remained a minor detail of his life. In this study, it offers a starting point for our examination. By utilizing diverse but fragmentary source material, this article studies the transnational contexts of the early 19th-century literary world and the practices it enabled.

Keywords: Nineteenth century, book trade, Friedrich Anton Meyer

Sari Aalto

Kandidaatti kunnanlääkärinä ja epävarmuuden kokemus

Candidate of Medicine as deputy municipal doctor and the experience of medical uncertainty

Tutkin artikkelissani lääketieteen opiskelijoiden eli kandidaattien kokemuksia lääketieteellisestä epävarmuudesta heidän työskennellessään kunnanlääkärien viransijaisina. Artikkelin aikarajaus ulottuu 1930-luvulta 1970-luvulle. Artikkelini pohjautuu pääosin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, Svenska Litteratursällskapetin ja lääkäriseurojen vuonna 2004 toteuttaman Lääkärityön muistot -keruun muistitietoaineistoon ja lääketieteen opiskelijoiden Medisiinari-lehden teksteihin. Lääketieteen kliinisen vaiheen opiskelijoilla oli opintojen loppuvaiheessa, suoritettuaan vaaditut opinnot klinikoilla mahdollisuus toimia kunnanlääkärien viransijaisina. Tällöin he työskentelivät ensimmäistä kertaa itsenäisesti ja useimmiten yksin maaseudulla. Tilanne herätti tavallisesti epävarmuuden, jännityksen ja jopa pelon tunteita. Muistelmissaan lääkärit ovat kuvanneet potilastapauksia, jotka ovat erityisesti aiheuttaneet epävarmuutta. Lääketieteellinen epävarmuus voi liittyä tiedolliseen osaamiseen, lääketieteelliseen päätöksentekoon tai yleensä potilaaseen liittyviin tilannetekijöihin. Kunnanlääkärien viransijaisina toimineiden epävarmuus liittyi yleensä kandidaatin tiedon tai osaamisen puutteeseen, mikä johti valitukseen opetuksen liiallisesta teoreettisuudesta ja käytännön opetuksen lisäämisestä. Aineistossa tiettyjen teemojen toistuminen kertoo myös yhteisesti jaetusta ja medisiinariyhteisössä rakentuneesta kokemusmaailmasta. Lääketieteen kandidaateille vapaaehtoinen työskentely kunnanlääkärien viransijaisina oli tärkeä kokemus ja merkityksellinen vaihe tiellä itsenäiseksi lääkäreiksi.

Asiasanat: lääkärikoulutus, lääketieteellinen epävarmuus, lääketieteen opiskelijat, kunnanlääkärit

The paper studies how medical students faced medical uncertainty when working as deputy municipal doctors in Finland between the 1930s and 1970s. The article is based mainly on physicians' autobiographical writings, collected by the Finnish Literature Society in 2004. The other important primary source is the medical students' *Medisiinari* magazine. Having obtained the candidate of medicine degree (the lower medical degree) and serving the required period at university clinics, a medical student had the right to deputise a municipal doctor, which most students also did. Municipal doctors worked independently, and usually alone, in the countryside. The situation often gave rise to feelings of uncertainty, excitement and even fear. In their autobiographical writings, physicians described patient cases that had made them uncertain. Medical uncertainty can be personal, or it can be linked to intellectual ability, medical decision-making or patient-related issues. In this context, it was commonly connected to the candidate's lack of knowledge, competence or experience. Being faced with their shortcomings, medical students criticised their education for being too theoretical, and their complaints led to some revisions in the curriculum. For candidates of medicine, working as deputy municipal doctors was an important experience and a crucial informal educational period on their path to becoming physicians.

Keywords: medical education, medical uncertainty, medical students, municipal doctors

Jaakko Suominen

Lapuanpeli (1930) osallistavana ajankohtaismedian ja mediahistoriallisena lähteenä
Lapuanpeli board game (1930) as participatory topical media and media historical source

Artikkelissa tutkitaan F. Tilgmann -yhtiön Kuvataideosaston julkaisemaa Lapuanpeli-lautapeliä (1930), jonka aiheena oli Lapuanliikkeen vuonna 1930 järjestämä talonpoikaismarssi. Lautapeleissä oli aiemminkin käsitelty ajankohtaistapahtumia, erityisesti sotia, mutta äskettäinen poliittinen mielenilmaus oli pelien aiheena poikkeuksellinen. Käsittelemme artikkelissa peliä ajankohtaismedian ja mediahistoriallisena lähteenä. Kuvaamme pelin julkaisukontekstia ja analysoimme sen sisällöllisiä piirteitä sekä tapoja esittää talonpoikaismarssia. Monica Ehrströmin kuvittama peli ei esittänyt talonpoikaismarssia täysin dokumentaarisesti vaan yhdisteli marssin tapahtumia vapaasti, korosti ja lioitelti sekä käytti myös kiertoilmaisuja patrioottisen, mutta samalla kuvitteellisen lopputuloksen aikaansaamiseksi.

Asiasanat: lautapelit, talonpoikaismarssi, oikeistoradikalismi, mediahistoria, populaarikulttuuri

In this article, we investigate the Finnish board game *Lapuanpeli* (1930), designed by an artist Monica Ehrström and published by the Kuvataide division of the F. Tilgmann publishing house. The game depicts the Peasant March demonstration, organized by the far-right Lapuanliike movement in Helsinki on 7 July 1930. Even though it was not uncommon for a Finnish board game to represent current events (i.e. wars), the portrayal of a political demonstration is an exceptional case. We

analyze *Lapuanpeli* as an example of topical media, as well as an important source for historical research. We study the context behind the publishing of the game, and provide a close reading focused on the in-game depiction of the Peasant March. We arrive at the conclusion that *Lapuanpeli* is not an accurate documentation of the events that took place on 7 July 1930, but rather a reimagined and playful representation of the demonstration aimed at creating a patriotic product for a specific target audience.

Keywords: board games, Peasant March, right-wing radicalism, media history, popular culture